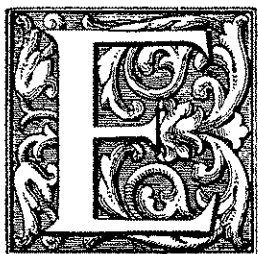

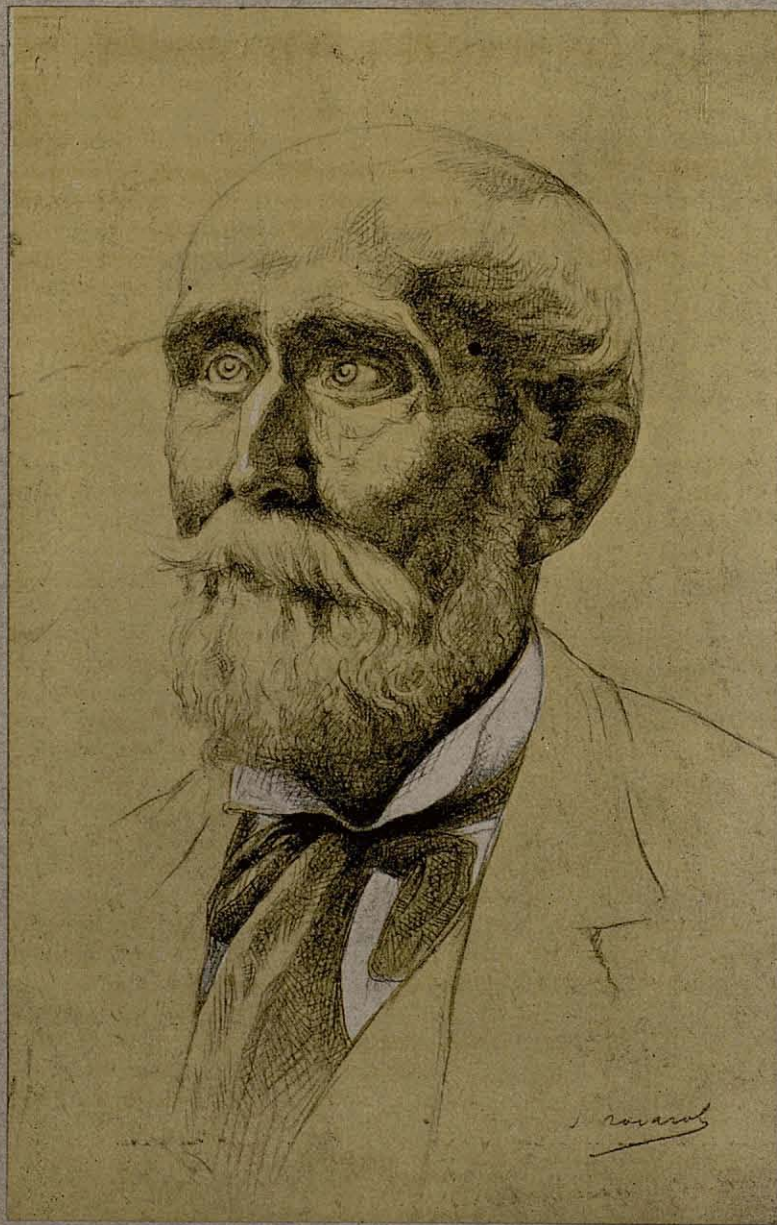
JOSEP MARTÍ I FOLGUERA

N la nostra adolescència, quan vèiem passar pels carrers de Reus al senyor Martí i Folguera, el miravem com a un ésser sobrenatural. La seva figura minsa, desgarbada, de característica silueta, apareixia als nostres ulls auriolada pels reflexes de la gloria i, devots incipients de la poesia, al pas del poeta ens descobríem respectuosos saludant en ell a una de les més rellevants figures de la literatura catalana. Acabava d'ésser proclamat Mestre en Gay Saber en els Jocs Florals de Barcelona; les seves poesies eren sol·licitades pels editors de llibres i revistes, i els aplaudiments a la seva obra ressonaven xardorosos per a orgull dels seus compatricis.

Nascut En Josep Martí i Folguera el 5 de Juny de 1850, a la casa núm. 3 del carrer de Barreras de nostra ciutat, a Reus tingué començ la seva carrera literaria. Estudià en les Escoles Pias i, després, obtingué el títol d'advocat a la Universitat de Barcelona. Molt jovenet encara, publicà ses primeres poesies al «Diario de Reus» i al setmanari «El Crepúsculo», i fou tan gran l'èxit assolit pels seus primers assaigs, que desseguida sol·licità la seva col·laboració «El Museo Universal», que dirigia En Ventura Ruíz Aguilera, la «Ilustración Española y Americana» i «El Globo», de Madrid, i «La Renaixensa» i «La Il·lustració Catalana», de Barcelona. El prestigi que ben aviat aconseguí en el camp de les lletres espanyoles el portà a col·laborar en la fundació de la ja esmentada «Ilustración Española y Americana» succeïda de «El Museo Universal». Per çò en el primer número s'hi publicà una poesia del nostre poeta.

En plena febre d'activitat i accedint al prec dels seus amics i editors, va publicar les obres poètiques «Veus escampades», «Sospirs», «Vibraciones», «Sonetos y Madrigales», «Versos Castellanos», «Versos Catalans», «Poemas Castellanos», «Poemas Catalans» i, junt amb en Francesc Bartrina, un volum retolat «Crepúscles» en el que els «matinals» portaven la firma d'En Bartrina i els «vespertins» la d'En Martí. L'Ajuntament de Reus li publicà, en un follet, les bellíssimes poesies «La més bella parla» i «La festa major», premiades en els Jocs Florals de Montpel·lier, i, en els de Barcelona, arribà a merèixer més de 30 recompenses, éssent proclamat Mestre en Gay Saber el dia 8 de Maig de 1892 després d'haver obtingut els tres premis ordinaris. En els Jocs Florals de València aconseguí també honorífiques distincions.

JOSEP MARTÍ FOLGUERA

DIBUIX AL LLAPIS DE J. ROCAROL

Fou director de «El Eco del Centro de Lectura», l'any 1878, i, quatre anys després, fundà i dirigí la «Revista» portaveu de la mateixa entitat, de quina publicació som nosaltres els continuadors. Va ésser nomenat, en quatre anys diferents, mantenedor del Jocs Florals de Barcelona, i publicà, en el diari de Madrid «El Globo», la novel·la «Lo Caragirat», traduïda per En J. Güell i Mercader.

Estrenà al Romea de Barcelona, amb èxit extraordinari, les següents obres: «Wifred», «Lo primer amor», «La Justicia de l'Abad», «Foc d'encenalls», «La dona honrada», «Pere Torrens», «Cent mil duros» i «La pena de mort»; aquestes dues darreres en col·laboració amb en Pitarra.

Amb aquests antecedents, que coneixiem en tot detall, la nostra admiració creixia a cada nou èxit aconseguit pel nostre paísà. Mes la foguerada de la popularitat no durà gaire, i, un cop extingida la flama, sols de lluny a lluny apareixia el nom de l'escriptor reusenc en les revistes literàries.

De cop i volta, el senyor Martí va desaparèixer de Reus per a anar-se'n a viure a Barcelona: era l'any 1892 i, d'allavors ençà, únicament en les èpoques estivals hem vist passejar pels nostres carrers la seva figura de misantrop, però mancant-li el relleu de l'idol en el moment del triomf. Ausent el poeta, la fantasia popular anà inventant anècdotes per a pintar, amb pinzellada ràpida, el caràcter original que s'atribueix al senyor Martí, i teixint llegendes per a justificar el seu allunyament del món de les lletres. Tothom creia que'l senyor Martí havia trencat la seva ploma per a mai més escriure un vers. Prengué còs la llegenda i, poc a poc, s'ha anat oblidant a un dels més llegendaris prestígis de la literatura catalana, a un dels més fermes propulsors de la renaixença espiritual de nostra Patria. Se l'ha oblidat, perquè ell no ha sigut mai home de cenacle ni s'ha deixat temptar per pomposes exhibicions. Ha escrit sempre mogut per un impuls irresistible del seu esperit, sense pensar en el públic que l'havia de judicar. El seu públic és ell mateix, el seu propi seny asserenat i equanim que l'ha portat a destruir més de 30 obres escèniques i un devassall de poesies, contes i novel·les. És tan accentuada la seva modestia, que mai ha sortit a rebre els aplaudiments del públic en el teatre, ni mai ha anat a recollir els premis que li han sigut adjudicats en els Jocs Florals. Com a tret característic de la seva idiosincràsia, cal esmentar que a l'ésser proclamat mestre en Gay Saber, l'Ajuntament de Reus envià una comissió, revestida de tota la solemnitat protocolària, a la festa dels Jocs Florals, per a que assistís, en nom de la ciutat, a la glorificació d'un reusenc..., i l'homenatjat no va comparèixer a la cerimònia.

A part de les causes derivades del seu caràcter, altres motius contribueixen al fet de que el nostre paísà no sigui tingut, pels homes dels nostres dies, en l'estima, consideració i admiració

que mereix. La totalitat de les seves obres triomfaren explèndidament, però com que el gust del públic ha anat evolucionant, una sola ha resistit l'empenta dels anys: «Lo primer amor», que figura encara en el repertori de les companyies catalanes, al costat de «La Dida» i «Lo Ferrer de Tall» d'En Pitarrà, i «Lo Nuvi» d'En Feliu i Codina, úniques herències que han arribat vives fins a nosaltres de l'època florida del teatre català. En Martí i Folguera pot ben bé anar de bracet amb els dos autors abans esmentats, i si els moderns historiadors del nostre art escènic no li fan la justícia que mereix, és, sens dubte, per manca de antecedents. El primer estudi crític del teatre català el devem a l'Ixart, però com aquest escriptor eminent va acabar la seva obra abans de l'època en que En Martí i Folguera va estrenar els seus drames, i els que han tractat posteriorment el mateix tema han anat a cercar els materials en l'arxiu abundós de l'Ixart, En Martí i Folguera ha quedat quasi bè exclòs de tots els llibres que parlen del teatre català.

L'Ixart escrigué segurament la crítica d'algunes obres d'En Martí, però com que degueren publicar-se en les planes de «La Vanguardia» o de «La Renaixensa» i no han sigut, després, incloses en cap recull, la veu serena del gran crític tarragoní s'ha esvaït amb el correr dels anys, no quedant, en lo que a En Martí i Folguera fa referència, altra cosa que l'elogi que li tributà amb motiu de la publicació del volum «Veus escampades», concebut en aquests termes:

«De tots els escriptors catalans (i son molts) que semblen perseguir aquell ideal literari que enamorava a Pascal, això és, escriure com se parla, el senyor Martí i Folguera és, sens dubte, qui amb més decisió i franquesa aspira a alcançar-lo. En tal manera és en ell qualitat distintiva la perfecta espontaneïtat de dicció, que podria estalviar-se l'us de la firma, ben segur de que no caldria preguntar el nom de l'autor de ses composicions poètiques. Moltes d'elles no deixen suposar en el manuscrit ni una sola tatxa: en les més, ni vacil·lació ni esforç; absència absoluta del desig d'enaltir o abrillantar el pensament amb acul·lides formes, buscades i llimades amb posterioritat a la primera i natural concepció. D'aquí prové que poques, poquíssimes vegades, deixin de reunir ses poesies totes les bel·leses i tots els defectes, tots els avantatges i inconvenients de semblant modo d'escriure. L'atractiu irresistible de sa naturalitat basta per estendre sobre elles una frescor, un indefinit perfum, una bel·lesa agradable, que subjuguen per si sols, com subjuga en el tracte la franca expansió de l'ànima humana, font de simpatias; però en canvi condueix també la lliure ploma del poeta al vulgarisme i al prosaisme en alguns casos.»

Era senzillament meravellosa la intuïció de l'Ixart. La lectura d'unes quantes poesies li bastà per a endevinar que l'autor de les mateixes escrivia el vers amb la més pura espontaneïtat;

sense vacil·lacions ni retocs. Nosaltres, que hem tingut ocasió d'admirar alguns originals d'En Martí i Folguera, podem assegurar que l'ixart tenia tota la raó. El nostre poeta no ha refet mai un vers, i sempre el borrador ha sigut el manuscrit definitiu que ha anat directament a les caixes en ocasió de publicar-se. Es cosa rara trobar una sola esmena en les quartel·les del nostre biografiat.

Malgrat lo que deixem dit, ha de confesar-se que ell és l'únic culpable de l'oblid en que se 'l té. Ell no ha donat mai al públic ni una sola ratlla que no li hagi sigut, més que demanada, exigida pels seus amics, i ja és cosa sapiguda que 'ls escriptors no poden viure allunyats dels editors i de les empreses, que són els encarregats de donar a conèixer llurs treballs. Els que no van darrera dels editors i de les empreses han de resignar-se a guardar inèdites les seves obres. L'oblid, doncs, és conseqüència lògica del desconeixement que 's té de l'obra del nostre poeta, desconeixement que afecta fins als que no sols per admiració a l'artista, sinò per devoció al paísà i a l'amic, tenim el deure de conèixer-la. Nosaltres mateixos, que hem seguit tant de prop com hem pogut el moviment literari de la nostra patria, sabíem que el senyor Martí havia estrenat uns drames i publicat uns llibres de versos, però estavem convençuts de que des de les darreríes del segle passat no havia escrit ni una ratlla. Calculi el llegidor la agradosa sorpresa que havíem d'experimentar, al saber, per pura casualitat, que el senyor Martí i Folguera no ha deixat d'escriure ni un sol dia de la seva vida, i que avui, com ahir i com sempre, segueix produint poesies, contes, novel·les, comedies i drames.

Va ésser una revelació que 'ns va sorprendre tant com sorprendrà, ben segur, als amics que 'ns lleigeixin. El senyor Martí té, definitivament acabades, les següents obres:

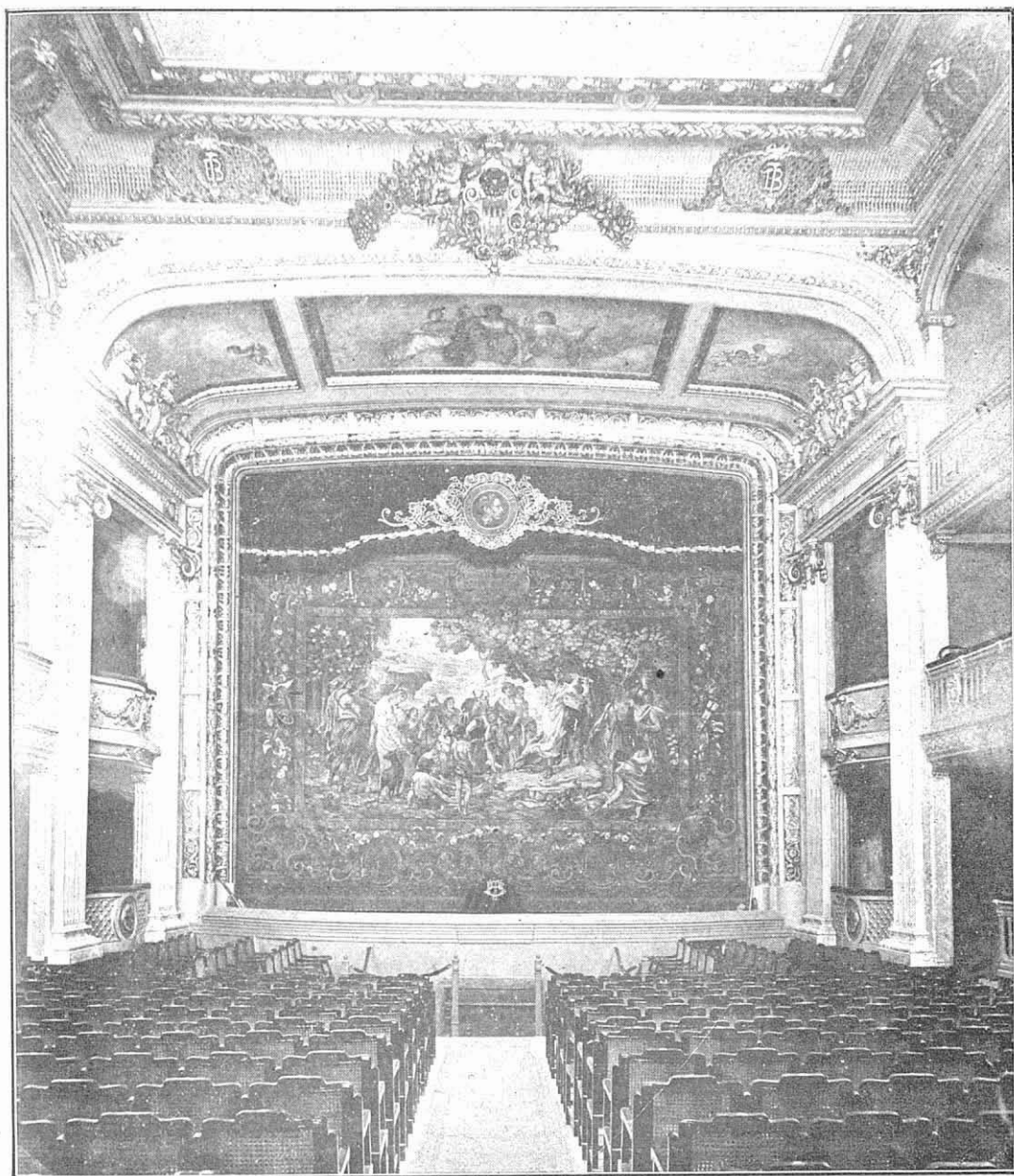
Catalanes: «Una vegada era un rei» rondalla dramàtica en tres actes i en vers; «Chic», comedia en tres actes (prosa) en la que es glosa un tema semblant al de «Gente Bien» i «Nostra parla» escrites molts anys després que la del senyor Martí; «Rossinyol», fantasia en un acte; «Desparionats», comedia en tres actes (prosa); «Foch d'encenalls», refundició, obra en tres actes (prosa), «El Caragirat», drama en nou epissodis (prosa); «L'amic», comedia en un acte (prosa); «D'amor no se 'n viu», comedia en tres actes (prosa); «La Muntanya», poema dramàtic en cinc actes; «Un idil·li al mas», comedia en tres actes (prosa); «Les dues nits», drama en tres actes (prosa); «Los ignorats», comedia en tres actes (prosa); «Forma i Fons», comedia en tres actes; «Russos i Japonesos», diàlec inspirat en un episodi de la gran guerra; «Amors de rei», drama en quatre actes (vers); «Records de viatge», (novel·la) i una abundosa col·lecció de poesies que omplena una voluminosa carpeta.

Castellanes: Una carpeta contenint pensaments i notes; altra,

una col·lecció d'articles destinats a formar un volum que l'autor titula «De mi cartera»; altra, poesies; altra, articles sobre la darrera guerra mundial i un opuscul titulat «Arte de ser feliz»; altra, articles acoblats sots el nom genèric de «Migajas»; altra, trenta dues novel·letes; i altra, una novel·la titulada «Un amor». Les obres escèniques castellanques que té acabades, són les següents:

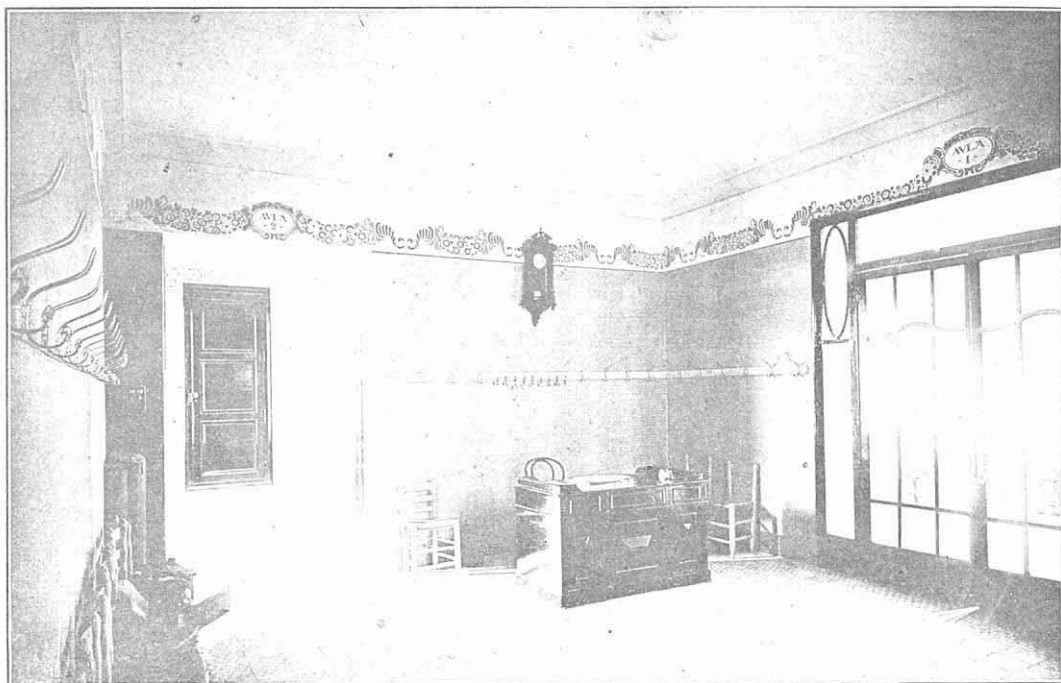
En prosa: «Una lección en un sueño», comedia en quatre actes; «El tiempo médico», comedia en tres quadres i epíleg; «El Crisol», comedia en tres actes; «Los verdaderos padres», comedia en tres actes; «El anacoreta y el sibarita», comedia en tres actes; «En la región del ideal», comedia en tres actes; «Celestina», comedia en tres actes; «Rio sin puente», obra teatral en tres èpoques; «El eterno pareado», poema idil·lic en quatre actes; «Fuente agotada», comedia en tres actes; «Los desemparejados», comedia en tres actes; «Fuego de virutas», traducció, comedia en tres actes; «Se vive de amor», comedia en tres actes; «El testamento», comedia en quatre actes; «Las heces», tragicomedia en tres actes; «La rosa reveladora», drama en un pròleg i cinc quadres; «Hacia el abismo», drama en tres actes; «Amor a prueba», drama en tres actes; «La encubridora», drama en quatre actes; «Ojos que no ven», drama en cinc actes; «El ladrón virtuoso», drama en tres actes; «El mejor altar», drama en tres actes; «Nieves», drama en tres actes; «La ocasión», comedia en tres actes; «Poder del mal», drama en quatre actes; «El triunfo de Daniela», drama en cinc actes; «El castigo de Don Juan», comedia en tres actes; «Irredimibles», comedia en tres actes; «Esopo», drama en tres actes; «Fascinación», comedia en tres actes; «Otra vez Don Juan», comedia en quatre actes; «Job y Crespo», drama en cinc parts; «Amor eterno», diàleg; «Entre dos extremos», pas de comedia; «La atracción del abismo», diàleg; «Drama rápido»; «La gata y el ratón», comedia en varies escenes; «Cara y Cruz», comedia en varies escenes; «Un escéptico», comedia en un acte; «Las dos aldeanas», pas de comedia; «Una teoría», diàleg; «El cuerpo y el alma», fantasia en un acte; «La serpiente del paraíso», comedia en un acte.

En vers: «El esclavo y la patricia», tragedia en cinc actes; «El castillo feudal», drama en cinc actes; «La castellana y el paje», llegenda en tres actes; «Amor de Odalisca», tragedia en tres actes; «Un rey», poema dramàtic en tres actes; «Beso mortal», tragedia en cinc actes; «Fuego y luz», drama en tres actes; «El tributo de las cien doncellas», drama en cinc actes; «El vencedor», fantasia en un acte; «Venus y Marte», madrigal, «La Romería», drama en tres actes; «La vocación», drama en tres actes; «La vida y la muerte», drama en un acte; «Al borde del precipicio», escenes dramàtiques; «La tórtola», idil·li en un acte.

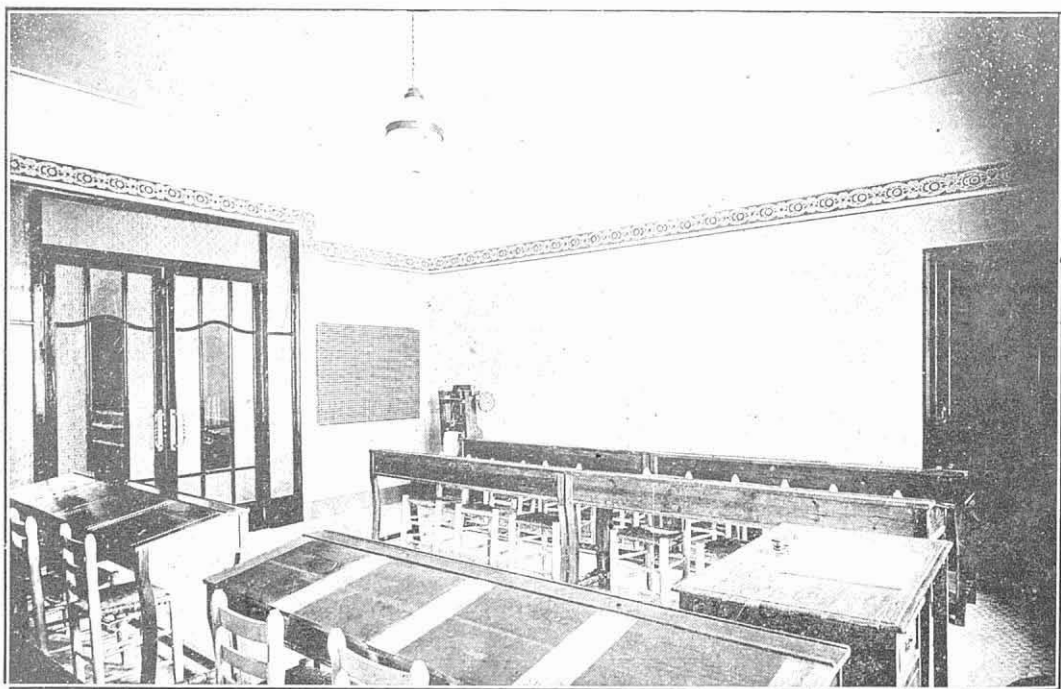

TEATRE BARTRINA

ESCOLES DEL CENTRE DE LECTURA

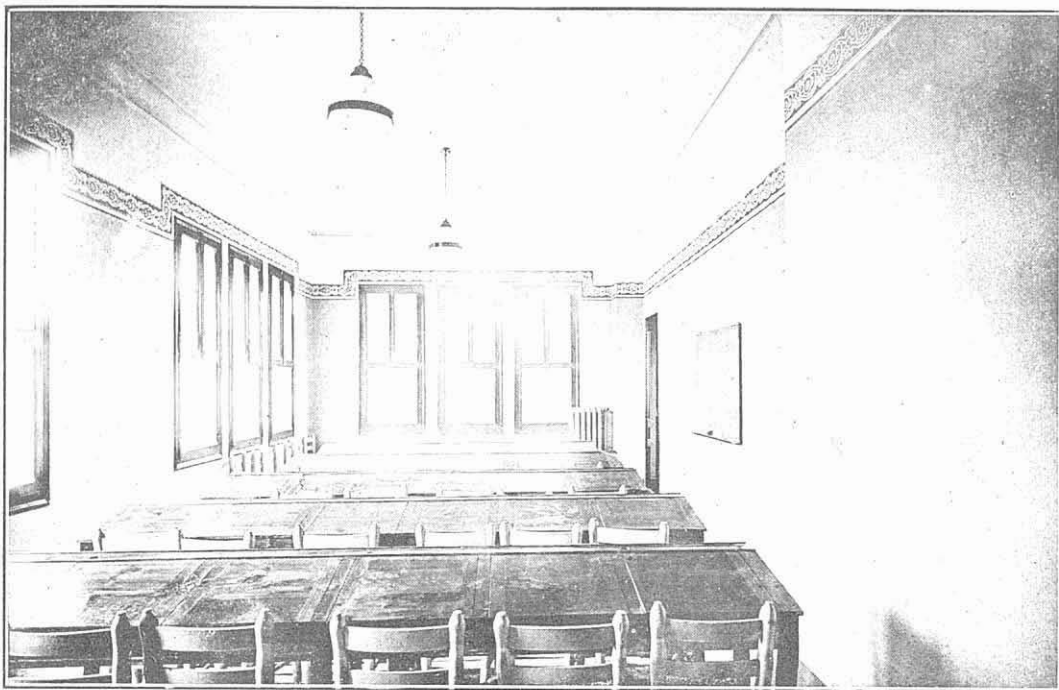

VESTIBOL.

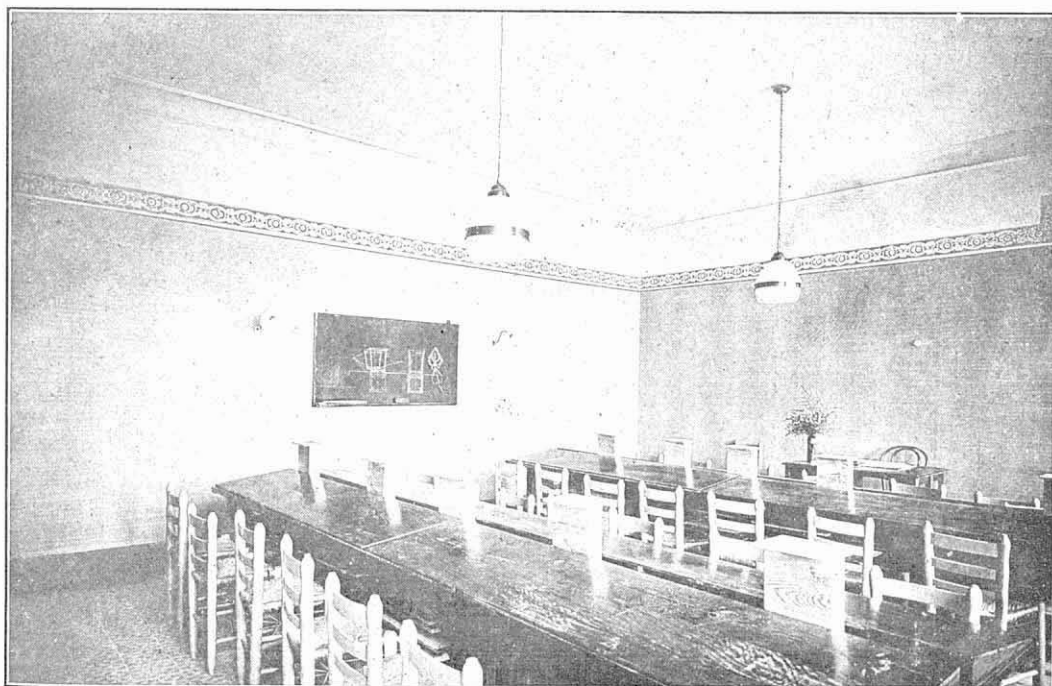

AULA NÚM. 1

ESCOLES DEL CENTRE DE LECTURA

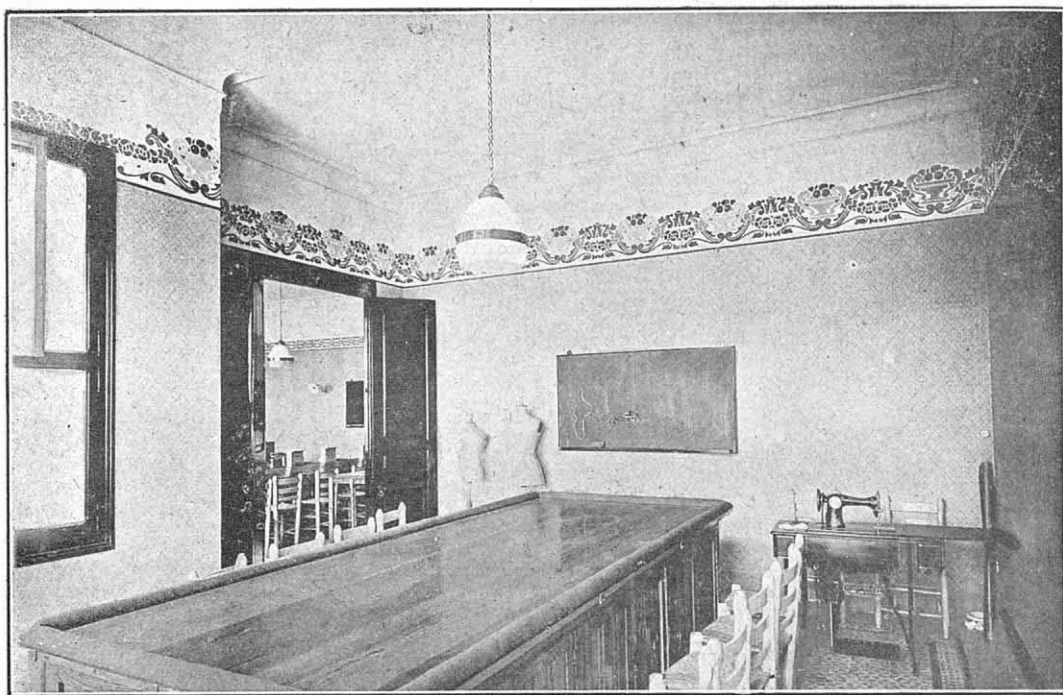

AULA NÚM. 2

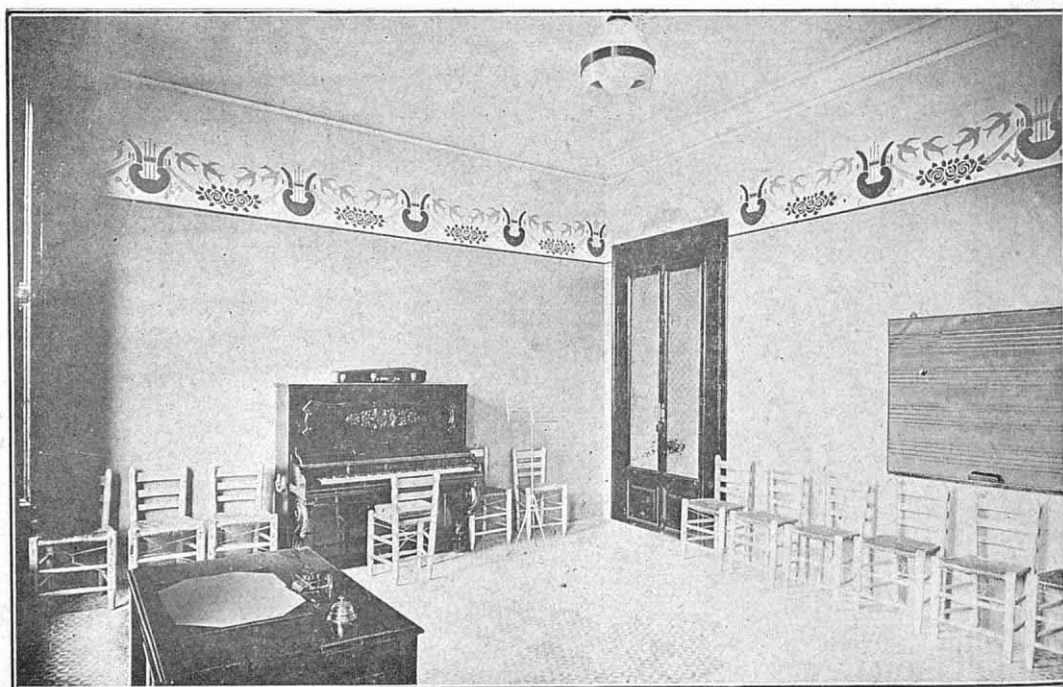

AULA NÚM. 4

ESCOLES DEL CENTRE DE LECTURA

AULA NÚM. 5

AULA NÚM. 7

Fotografies de S. MASDEU.

En la seva masia de Reus, composà aquest estiu les darreres escenas de la tragedia, en endecassilabs, «Cleopatra», i escrites també aquesta temporada d'estiu són les poesies que s'han publicat en els darrers números d'aquesta REVISTA.

Totes aquestes obres, curiosament relligades i ordenades, omplen els armaris de la taula on el senyor Martí treballa en l'explèndit pis que ocupa en la casa núm. 678 de la Gran Vía, de Barcelona.

Davant d'una producció tan abundosa hom queda meravellat, i l'admiració envers el senyor Martí creix i es multiplica al considerar que aquest treball ha sigut fet sense estimul de cap mena, ni aquell que neix del donar a conèixer les obres als amics més íntims. A ben segur que la mateixa família del poeta, els qui amb ell conviuen, quedaran sorpresos al llegir aquesta bona nova que una indiscreció, que creiem ens serà perdonada, ens porta a publicar per a satisfacció de la nostra vanitat de reusencs.

El cas del senyor Martí és inusitat; no coneixem altre exemple de perseverancia com el que 'ns ofereix aquest gloriós poeta—que poeta ha d'ésser qui escriu cinquanta anys seguits obeïnt a una necessitat imperiosa de la seva ànima—que no es resigna unicament a escriure, sino que estudia tots els problemes socials a mesura que 'l progrés va plantejant-los, i segueix atent el curs i les evolucions de la literatura universal, especialment la catalana i la francesa.

Qui pot dir els tresors que tanquen les carteres, curulles d'originals, del Sr. Martí? No titubegem en afirmar que 'l dia que aquesta producció sigui oferta a la crítica, la gloria del nostre poeta reflorirà amb ufana, perquè és indubtable que la seva obra té una alta valor efectiva.

Els primers treballs catalans del mestre, avui resulten arcaics, demodats, inactuals, perquè l'idioma català ha avençat molt en vinticinc anys, camí de la seva depuració i perfecció, i la forma poètica ha sigut curiosament polida. Avui no són possibles certes llibertats de forma que abans eran tolerades; però com que aquesta despreocupació en construir és la característica de aquella època, les poesies del senyor Martí bé poden parangonar-se amb les mellors dels autors que han sigut consagrats per la història com a primeres figures de la literatura catalana. I lo que diem dels versos ens atrevim a repetir-ho en referència a les obres escèniques del senyor Martí, sense temensa a ésser contradits. Totes i cada una de les produccions teatrals que li coneixem, rès tenen que envejar a les dels autors del seu temps que han sigut aparatosament glorificats. En Pitarra, a l'oferir la seva col·laboració al nostre biografiat—i ja sabem lo que aquella col·laboració significava—, va fer públic acatament a les dots de dramaturg del nostre amic.

«El primer amor», «Cent mil duros» i «La pena de mort»,

tenen totes les qüalitats i defectes de les obres d'En Pitarra i un major poliment fill de la superior cultura d'En Martí. De la producció darrera del nostre biografiat no en coneixem més que les poesies que hem publicat en aquestes planes, i elles no ofereixen element complert de judici per a apreciar la evolució que pugui haver-se realitzat en l'autor, paralelament a la experimentada per la literatura pàtria; emprò tenim el pressentiment de que si els versos d'En Martí es presentessin escrits d'acord amb les normes ortogràfiques avui en ús, perdrien l'arcaisme que ofereixen i no podrien ésser titllats de revellits pels qui estimen més la forma que 'l fons de les coses.

Però encara que aquesta sospitada evolució fós un pressentiment engendrat per la nostra fantasia i que 'ls treballs catalans d'En Martí no tinguessin més que una valor, si no determinada pel moment actual, en relació a l'època en que es formà la personalitat del poeta—valor sempre estimable i mereixedora de tots els respectes—, queden les seves obres castellanques, de forma tan impecable avui com ahir, perque la transformació que s'ha operat en la nostra parla no ha tingut lloc en la llengua castellana. Les poesies castellanques d'En Martí, pomposes de forma i curulles d'idees i de sentiments, són perfectament actuals, i tenim la certesa de que ni un sol dels joves poetes castellanqs, ni dels més eminents, ni dels que formen en l'avençada literaria, rebutjaria el firmar-les.

I si de les poesies, que és lo únic que li coneixem, en tenim format aquest concepte, cóm no hem de creure que entre les obres escèniques de que hem fet menció hi ha veritables tressors que podrien provocar una rebifalla en la decadent literatura escènica espanyola? Se'ns objectarà, possiblement, que les obres teatrals del senyor Martí poden, també, resultar revellides perquè encara que no hagi evolucionat el llenguatge s'han modificat els cànons teatrals, d'acord amb la depuració del gust del públic; se'ns dirà que hi ha una gran diferència entre el teatre de l'Echegaray, per exemple, i 'l d'En Benavente. Però a n'aquesta objecció hi oposarem la nostra esperança de que el senyor Martí ha evolucionat també al compàs del temps que tot ho renova, car ell no viu pas isolat ni al marge del progrés.

Sigui com sigui, entenem que la producció del senyor Martí no pot quedar ignorada, i que tots els que estimem i admirem al poeta hem de dirigir els nostres esforços a convènce 'l de que no és just que guardi més temps tancades les seves obres, car als fruits del pensament, el poble hi te un dret que ningú pot conculcar.

PERE CAVALLE.